

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

פְּרִשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת קְדָשִׁים

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מיתת הצדיקים משפיעה על הדורות הבאים

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" (טו א)

בהרה הקדוש בפרשתנו (טו א) הובא שתקנו לקרא פרשה זו ביום הכפורים כדי שיצטערו השומעים על פטירת נדב ואביהוא, ובכך יתקפרו עוונותיהם. שכן כלל הוא בדינו שכל המצטער ומוריד דמעות על מיתתם של צדיקים, מקריז עליו הקדוש ברוך הוא (ישעיה ו): "וסר עונך וחסאתך תכפר", ולא עוד אלא שטמבטח לו שלא ימותו בניו בחייו.

יש להבין: הלא שנים רבות חלפו מאז פטירת נדב ואביהוא, ובמהלכן עברו על עמנו מארעות וצרות אין ספר, מדוע עדין יש ענן שצטטער ונוריד דמעות על הסתלקותם?

באר הרב מפוניבז' רבי יוסף שלמה פהנמן:

פטירתם של נדב ואביהוא השפיעה על כל הדורות שאחריהם. שכן מעלתם היתה כה גדולה, עד שהעיד עליהם משה (ויקרא יב) שהיו גדולים ממנו ומאהרן אביהם, ולו היו נותרים בחיים בודאי היו מאצילים מהודם על בני דור המדבר ומרוממים אותם עד למאד. ואלו ירדת הדורות שהחלה מאז וממשיכה עד ימינו היתה מתחילה מדור מרומם יותר, בודאי אף אנו היינו כיום במדרגה גבוהה הרבה יותר, וכיצד לא נבכה על פטירתם?

דברי ישעיה ונחמה עמי רי

ברכת 'הגומל' לכהן הגדול

"דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש... ולא ימות" (טו ט)

"כשנכנס הכהן לפני ולפנים... זכה - נכנס שם בשלום ויצא בשלום, לא זכה - מבין שני הכרובים יוצא להב וישרף וימות בפנים" (זהר חדש גראשית כד ב).

הראשון לציון רבי אליעזר נחום, בעל 'חזון נחום' על המשניות ורבו של החיד"א, דן בשאלה האם לאחר שזכה הכהן הגדול לצאת בשלום מקדש הקדשים ביום הכפורים היה עליו לברך על כך 'הגומל'?

השיבו רבי יצחק זרחיה אזולאי אבי החיד"א: ברכת 'הגומל' נתקנה למי שהיה מצוי במקום סכנה ונצל. את מקום השראת השכינה בודאי לא נתן לכנות 'מקום סכנה', ויציאת הכהן ממנו בשלום אינה תלויה אלא בו, אם כשר הוא אם לאו. על כן אין לו לברך על כך הגומל. מחזיקי ברכה [לחיד"א] א"ח ריש א-ב

אסור להתרגל בעבודת ה'

"ואל יבא בכל עת אל הקדש" (טו ט)

דרש רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר:

'חברים כל ישראל ונאמר אמן'

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (טו יח)

על דרך מיחדת לקיים מצוות 'אהבת לרעך כמוך' למד המהר"ם ש"ם:

בברכות רבות אנו מודים על טובה אישית שעשה עמנו הבורא ברוחניות או בגשמיות, וכפי שמצינו שחלקן נתקנו בלשון יחיד: 'שלא עשני גוי', 'שעשה לי כל צרכי'. נמצא אפוא שהעונה אמן אחר ברכת חברו, הרי הוא משתתף בשמחתו על הטובה שגמל עמו הבורא. השתתפות זו מרבה את האהבה בינו לבין חברו, ונמצא שהוא ממיים בכך 'ואהבת לרעך כמוך'.

לכך רמזו חכמים באומנם (שבת קט"ב): 'כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן'; 'העונה אמן בכל כחו' - באופן ששמחתו בטובת חברו ממלאת את כל ישותו, וגורם לו הדבר להוסיף ולהקפיד עוד יותר על קיום המצוות שבין אדם לחברו. מתוך כך מתברר וזכיותו, ונפתחים בפניו 'שערי גן עדן'.

ביסוד זה פרש התפארת שלמה את מאמר חכמים (ברכות נ"ב): 'גדול העונה אמן יותר מן המברך'. המברך מודה על הנאתו האישית, ואלו העונה אמן מודה על טובת חברו, וזוהי ההודאה המשפחת ביותר. כפי שאמר דוד המלך בתהלים (קז א): 'הדו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', כלומר עקר ההודאה לה' היא על כך שמיטיב לעולם כלו.

דרשות מהר"ם ש"ם דרוש קמ"ד - נציבים: 'תפארת שלמה' שער התפלה

על פי האמור נתן להוסיף ולהסביר: המקפיד לפני התפלה לענות אמן אחר חברו המודה על טובותיו בברכות השחר, הרי הוא מקיים בכך את דברי האר"י הקדוש (הבאנו במגילת ריש ס"ו מו) שעל האדם לקבל על עצמו קדם התפלה את מצוות: 'ואהבת לרעך כמוך'.

אחת מן הדרךים המובילות את האדם לשלמות בעבודת הבורא היא ההשקרות מן ההרגל. עבודת ה' צריכה להעשות תמיד מתוך חיות והתבוננות מתמדת, ואלו השגרה וההרגל מכבים כל רגש של קדשה והתרוממות. וכפי שכבר הזהיר על כך הנביא (ישעיה כ"א): "ען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבודוני ולבו רחוק ממני ותמי יראתם אתי מצות אנשים מלמד'".

ליסוד זה רמז הכתוב שלפנינו: 'ואל יבא בכל עת אל הקדש', וכפי שפרש רש"י: "ולפי שגלוי שכינת שם אהרן שלא ירגיל לבא". כלומר, חששה התורה שאם יתרגל הכהן להכנס בתמידות למקדש יקרה הדבר

בלבו את רגשות הקדשה שעליו לחוש בשהותו במקום הקדוש, על כן צוהה עליו: "ואל יבא בכל עת..."
על הרבי בעל 'דברי יואל' מסאטמר מספר: באחת משמחות הנשואין שבהן השתתף בקשר ה'בדחן' את רשותו לחקותו בפני הצבור כדי להרבות בשמחת ה'תן וכלה. הרבי בענותנותו השיב בחיוב, וה'בדחן' החל מיד לחקות את תפלתו של הרבי כי רגשיו הטובה עליו. לפתע הבחין להרדתו כי הרבי החל למרר בככי. לתמו לב כי הרחיק לכת ופגע בקדש, על כן ירד מיד מהבמה ופנה לחיות את פני הרבי ולבקש את סליחתו, תוך שהוא ממלמל: "הלא קבלתי רשות..."

אולם הרבי הרגיעו כי אל לו לחשש; "איני בוכה משום שפגעתי בי, אלא מפני שבראותי כיצד מחקה אותה את תנועותי בתפלה ובעבודת ה' באופן כה מדויק, עלה בלבי החשש - שמא אף אני מחקה את עצמי?... אולי מתוך שהרגלתי משכבר הימים בתפלה, שוב איני עובד את ה' מתוך התחדשות יומיומית, אלא כחוקן העושה זאת מן השפה ולחוץ - על כך ראוי שאבכה".
שיחות מוסר' תשל"א מאמר סו; לקח טוב' חיים של תורה ח"ב מאמר נד

הזכרת תאריך כבוד בתפלה על חולה

"איש אמו ואביו תיראו" (טו יא)

מדעיני המורא הוא שלא יזכיר את הוריו בשמם, אלא אומר: 'אבא מר' [אבי אדוני]'. (מב"ס מפרים ו א). ואולם כתב בעל 'ספר חסידים' (סי' תת) שפאשר מתפלל הבן על הוריו החולים לא יאמר 'אבא מר', לפי שאין ראוי לאדם להתבטא ביראה כלפי בשר ודם, בעודו עומד לפני מלך העולם בתפלה. לפיכך תמהו רבים: כיצד אנו מבקשים בסיום ברכת המזון: 'הרחמן הוא יברך את אבי מורי... ואת אמי מורתי...?'

כמה תשובות מצאנו לשאלה זו:

א. רבי ישראל חיים פרידמן רבה של ראחוב פרש: האסור להזכיר תאריך לאביו הוא רק בתפלה שמזכירים בה את שם ה', ולא בתפלה כמו בקשות 'הרחמן', שבה אין מזכירים את שם ה'.

ב. עוד פרש רבי שמואל הומינר: בתפלה שבה פונים לקדוש ברוך הוא בלשון נוכח יש להקפיד שלא להזכיר את אביו בתארים, אולם בתפלת 'הרחמן' הנאמרת בלשון נסתר אין להקפיד על כך.

ג. רבי ראובן מרגליות באר: אסור זה נאמר דווקא על תפלה הנאמרת בעת השורע מזלו של אביו, כגון שחלה. אולם בתפלה 'הרחמן' שמבקשים בה על המשיך הצלחתו אין להקפיד.

לקוטי מהר"ח' ברכת המזון; עבד הפלג'; הגש"פ 'באר מרים' [לר"ר מרגליות] ברכת המזון

גם בתוך הצער והכאב, זוכים אנו לראות כל העת נסים גדולים. כלנו מצפים לצאת מן המצר ולראות רק נסים וישועות. מאמינים אנו בכל לב כי 'ישועת ה' פהרף עין', ומחפשים לה בכליון עינים. אחים יקרים! ההקפדה על עניית אמן היא סגולה בדוקה מאין כמותה לזכות לנסים, שפך פתח המגיד מקור' ניצ' (נר ישראל' פגנת חנכה ד"ה ועושים):

'בסדר האלף בי"ת, האותיות שאחר א.מ.ן הן ב.נ.ס - ללמדך שאחרי אמן נמשך הנס.'

נקפיד על עניית אמן, בכל בית נאמן בישראל, ונזכה כלנו לצאת מצרה לרוחה, מאפלה לאורה, השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

ברכת המזון - בקשות 'הרחמן' (יא)

מלכות בית דוד וימות המשיח

לבקשת 'הרחמן' הוא זכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא, אנו מסמיכים פסוק מדבריו של דוד המלך עליו השלום (שמואל ב' כב טא; תהלים יח טא): 'מגדול ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם'. בפסוק זה מבקש דוד המלך שפעם שיה' הגדיל חסדו וישועתו עליו 'למשיחו' זהו דוד עצמו שנמשח בקרו השמן. כך יעשה חסד לו ולזרעו עד עולם (ד"מ). וכינו שעתידה מלכות בית דוד לשוב לגדלתה בימות המשיח, הסמיכו פסוק זה להרחמן הוא זכנו לימות המשיח' (ר"ב בר נקד).

'מגדיל' ומגדול' בחל ובשבת

בשונה מהאפן שהזכרה תבת 'מגדול' בפסוק זה בספר שמואל - בחולם, היא הזכרה בספר תהלים בחיריק מלא - 'מגדיל'. בסדר ברכות המזון שבידינו שלבו שתי הגרסאות; הימות החל אנו אומרים 'מגדיל' כבספר תהלים, ואלו בימים שיש בהם מוסף אומרים 'מגדול' כבספר שמואל. יש שנתנו סימן לדבר מלשון הפסוק (ישעיהו א': 'חדש ושבת קרא מקרא', רמז לכך שבשבת וראשי חודשים יש לקרא 'מגדול' כלשון הפתוח בספר שמואל שהוא אחד מספרי המקרא, ולא 'מגדיל' כפאמר בתהלים שהוא ספר מן הכתובים (משה משה' עמוד העבודה סי' שמא).

את ההבדל בין 'מגדיל' ל'מגדול' בארו חכמים במדרש (שחר טוב יח):

'כתוב אחד אומר: 'מגדול' וכתוב אחד אומר: 'מגדיל'; רבי יודן אומר: לפי שאין הגאולה באה על אמה זו בבת אחת, אלא קמעה קמעה. ומהו 'מגדיל'? לפי שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל - עכשיו הן שריון בצרות גדולות, ובשבתבוא הגאולה בבת אחת אינו יכולין לסבל ישועה גדולה, לפי שהיא באה בצרות גדולות. לפיכך היא באה קמעה קמעה ומתגדלת והולכת לפניו.

לפיכך משולה הגאולה כשחר, שנאמר: 'אז יבקע כשחר אורף' (ישעיה נח ח), ולמה נמשלה כשחר? שאין לה אפלה גדולה יותר מאותה שעה הסמוכה לשחר, ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה שהבריות ישניו, היו כל הבריות נלכדין. אלא עמוד השחר עולה ומאיר ועולם תחלה, ואחר כך גלגל חמה עולה ומאיר, ואין הבריות נלכדין... ומהו 'מגדול'? שנעשה להם מלך המשיח כמגדל, וכן הוא אומר (משלי יח י): 'מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק וגשגב'.

על פי זה באר בסדור 'אוצר התפלות' (ע"י תפלה) את ההבדל בין שבת להל: בשבת שהיא מעין עולם הבא, אומרים 'מגדול' על שם ימות המשיח, ואלו בימות החל שבהם אנו טרודים במלאכתנו והם בבחינת הגלות, אנו אומרים 'מגדיל', כתפלה לקדוש ברוך הוא שגדיל עלינו את ישועת מלך המשיח. עוד באר האבודרהם: תבת 'מגדיל' נאמרה

על מה זאת עשה ה' לנו

ק"ץ תשל"ט. השמועה הקשה עשתה לה כנפים והחרידה את הלבוש. אסון נורא פקד את קהלת קדש צאנו המפארת. רבי אהרן ק. אברך חשוב יקר ואציל נפש, ירא שמים ותלמיד חכם, ממקורביו ומהחוסים בצלו של הרבי מצאנו בעל השפע חיים' זצוק"ל נפטר באפן טרגי.

רבי אהרן קפח את חייו בתאונת דרכים מחרידה שהתרחשה בעירת מגוריו של הרבי, יוניון סיטי שבניו ג'רזי, והוא בדמי ימיו. מותר אחריו אלמנה ויתומים רבים. דבר פטירתו הכה בהלם את מאות חבריו וידידיו, שעמם היה קשור בעבותות של אהבה, ואת קהל חסידי צאנו בכל העולם, ועורר את הכל לפשפש במעשיהם ולשוב בתשובה.

במסע ההלנה קורע הלב השתתפו מאות חסידים, והם מרוו בככי על האסון הנורא שהתרחש בפתע פתאום. המספידים עוררו את הלבוש, והכל חשו כי עליהם לפשפש במעשיהם ולבדק בדרכיהם על מה זאת עשה להם אלקים כך.

בקשי' יבש הדיו על מודעות האבל על פטירתו של האברך הצדיק, טרם התאושו חסידי צאנו מהמחלומה הקשה שנתכה עליהם, וכבר נתנה עליהם בשורה מחרידה נוספת; רבי משה נחמיה ש. נפטר באפן פתאומי.

כרבי אהרן, גם רבי משה נחמיה היה אברך צדיק ותלמיד חכם, גם הוא מקורביו של הרבי, אהוב ונערץ על כל חבריו וידידיו. גם הוא הותר אחריו אלמנה ויתומים קטנים, והלבוש מאנו להאמין.

בעת קשה שכזו התכנס כל אחד מהחסידים אל תוף עצמו. איש לא יכול היה להתר שוה נפש מול אסונות כה טרגיים שהתרגשו בזה אחר זה. היה ברור לכלם כי לא מקרה הוא, וכי מן השמים מבקשים לעוררם. כל אחד ערף את חשבון נפשו ובדק בחדרי לבו אחר הטעו תפון.

ומאידך, הכל נשאו עיניהם אל הרבי הקדוש, שאותו הצער והיגון נפרו על פניו למודות הסבל. אולם למרות כי הכל צפו למוצא פיו, פחר הרבי להתעשר במעטה של שתיקה ולהצדיק עליו את הדיו.

לארץ כל מהלך השבעה נסו מקורביו של הרבי להציל מפיו ולו מלה אחת על אודות סבת האסונות הקשים שנתכו עליהם. הם חשו כי מדת הדין מתוחה וכי יש לסתם את הפרצה שבגינה נתכו עליהם אסונות כה כבדים, אולם, כאמור, לארץ כל שבעת ימי האבל נותר הרבי עטוף בשתיקתו ומאן לדבר דבר.

שבוע ימים המתינו החסידים בכליון עינים למוצא פיו של הרבי. במהלך השבוע הכינו הכל את לבם והטו שכם לסבל כל על אשר ישית עליהם הרבי הקדוש כדי לכפר בעדם ולהסיר מעליהם את מדת הדין.

עם כלות השבעה, כמדי יום חמשי, הצטופפו החסידים סביב שלחנו של הרבי, שעמד להתחיל בשעור חמשי-רשי' כמנהגו מדי שבוע ביום זה, והמתינו לדברי קדשו. בית המדרש היה מלא מפה אל פה. הקהל הרב ישב דרוך ומתוח והמתין לשמע דברי אלקים חיים ולדעת את הדרך אשר ילכו בה. באלו מן המעשים עליהם לפשפש ואיזו הנהגה עליהם לתמוך כדי שיסור חרון האף מעליהם.

"וירא ה' וינאץ מפעם בניו ובנותיו", פתח הרבי חרישית בצטוט הפסוק משירת האזינו, והמשיך: "ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם; פי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם". והוסיף והביא את דרשת חכמים על פסוק זה: "רבי דוסתאי בן יהודה אומר: אל תקרי 'לא אמן בם', אלא: 'לא אמן בם' - שלא היו רוצים לענות אמן".

מלותיו של הרבי היו מדודות, ודבריו חדרו אל מעמקי הלב: "אמן", אמר הרבי, "היא ראשי תבות: אהרן, משה נחמיה; לא לחנם בא הדבר, אלא כדי ללמדנו כי משום שלא נזהרנו בעגית אמן ונעשנו בפטירתם של שני אברכים צדיקים אלו בקצור ימים ושנים. הבה נתחזק כלנו בעגית אמן בקול רם ובכונה הראויה, וכך נזכה שיסיר ה' את חרון אפו מעלינו ויותר לא ישמע שד ושבך בגבולנו".

דברי האדמו"ר עוררו רשם רב באזני השומעים אשר התחילו כאיש אחד בלב אחד לתמוך ולהתחזק בנושא זה. זמן רב לאחר מכן עזינו נפר החזק בקרב כל בני הקהלה.

'שירו למלך' עמ' 712; 'כתר מלוכה' עמ' שעב

בספר תהלים, טרם היה דוד למלך על ישראל, ואלו תבת 'מגדול' נאמרה בספר שמואל, על פן שבפך נמשח למלך על ישראל. על פן שבפך אנו מזכירים 'מגדול', כי גם יום השבת הוא כמלך' על כל ימות השבוע.

בשבת מתפללים כנסח הנביאים

רבי ישעיה ברלין הביא לכך הסבר נוסף בשם אביו, על פי דברי המשנה (שבת קטו א. ע"פ רש"י שם בשם רבנו הלוי) שבשבת לא היו קוראים בכתובים מפני שהם מושכין את הלב. השטו חכמים שאם יקראו בהם לא יבואו לדרשה בבית המדרש, ואולם בספרי נביאים מתר לקרא. על פי זה אפשר לבאר שבשבת שאין קוראים בכתובים העדיף לקבל בברכת המזון בנסח 'מגדול' שהובא בנביאים (נמוקי הגר"ב, מנבא בסוף סדור 'אוצר התפלות' ח"ב).

בספר 'מקור התפלות' (מישקל תרצ"ה, דף מג) כתב טעם נוסף לכך שבשבת אומרים 'מגדול' - כדי להזכיר את גדל הבטחון שהיה לישראל בעת קריעת ים סוף, כאשר צום הקדוש ברוך הוא לחנות: "בין מגדל ובין הים" (שמות יד ט). כיון שקריעת הים ארעה ביום השבת (ראה שם שהביא בן בשם סדר עולם), אנו מזכירים 'מגדול' ביום השבת.

מעלת ספורי צדיקים

הרה"ק רבי שלומק'ה מזועהיל אמר בשם הרה"ק רבי ישראל מרז'ין, שפך יש לדרש פסוק זה: 'מגדיל ישועות מלכו' - על די הצדיקים המכונים 'מלכים' (נפיו סב א), 'מגדיל' הקדוש ברוך הוא ישועות על כלי ישראל. ויתרה מזאת: 'ועושה חסד למשיחו', 'משיחו' בש"י שמאלית, מלשון שיה. שמי שמשיח במעשי הצדיקים ולומד מהם, זוכה שיגדיל הקדוש ברוך הוא חסדו עליו (אוצרות אונזי וצדיקי הדורות' ברהמ"ז).

סיים הבקשות בבקשה על השלום

בסיים כל הבקשות אנו מוסיפים בקשה מיוחדת על השלום: 'עושה שלום במרומי' הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן". באר האבודרהם: בברכות שבפרשת בחקתי נאמר: 'ונתתי שלום בארץ'. בעתם ואחר כך: 'ונתתי שלום בארץ'. ואמרו על כך חז"ל (ספרא בחקתי א א) שאין כל הברכות מועילות בלא השלום, שהשלום שיקול כנגד הכל, לפיכך אנו חותמים את ברכת המזון בשלום.

בדומה לכך באר במשה משה' (ח"ב שפב) ע"פ דברי רש"י על הפסוק (ויקרא כו ו): 'ונתתי שלום בארץ' - 'שפא תאמרו: הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין כלום...'. ולפיכך הסמיכו לברכה על המזון בקשה על השלום.